

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет фізичної культури
Кафедра теорії і методики фізичного виховання

Дипломна робота (проєкт)
магістра

з теми: «ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ»

Виконав: студент 2 курсу, групи FK1-M20z
спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура)
Калан Андрій Володимирович
Керівник: Мисів В.М., кандидат наук з фізичного
виховання та спорту, доцент
Рецензент: Заїкін А.В., кандидат педагогічних наук,
доцент

Кам'янець-Подільський – 2021 рік

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	8
1.1. Концептуальні засади педагогічної майстерності в теорії педагогічної освіти	9
1.2. Зміст і структура поняття «педагогічна майстерність» вчителя фізичної культури	23
1.3. Особливості формування педагогічної майстерності вчителів фізичної культури	32
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	38
2.1. Методи дослідження.....	38
2.2. Організація дослідження.....	40
РОЗДІЛ 3. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	43
3.1. Удосконалення психолого-педагогічної підготовки студентів, майбутніх учителів фізичної культури.....	43
3.2. Аналіз стану формування педагогічної майстерності у студентів спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура).....	53
3.3. Аналіз ефективності формування педагогічної майстерності у студентів, майбутніх учителів фізичної культури	63
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- ЗЗСО – заклади загальної середньої освіти;
- КГ – контрольна група;
- КПНУ – Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка;
- ОКХ – освітньо-кваліфікаційна характеристика;
- ОГ – основна група

ВСТУП

Актуальність теми. Підвищення ефективності підготовки педагогічних працівників, що мають володіти високим рівнем кваліфікації та займати активну позицію у своїй професійній діяльності, відповідно до положень Болонської конвенції, є одним зі стратегічних завдань освітньої політики України та основною метою ЗВО галузі фізичної культури і спорту. У модернізації вітчизняної загальноосвітньої школи важлива роль належить вчителю фізичної культури, який підготовлений до реалізації професійних функцій, розуміє закономірності фізичного розвитку учнів, здатний педагогічно мислити, планувати й аналізувати освітній процес, успішно розв'язувати проблеми, що виникають у фізичному вихованні молоді. Кваліфікованість і педагогічна майстерність вчителя фізичної культури виявляється в якісних характеристиках: спрямованості, компетентності, рівні володіння професійно-педагогічними операціями. Вони мають формуватися вже у процесі навчання у ЗВО, яке передбачає професійне становлення, розвиток загальної та педагогічної культури, виховання особистісних і професійно значущих якостей.

Концептуальні положення щодо професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту викладені в державних нормативних документах: Законах України «Про освіту» і «Про вищу освіту» [86], Національній доктрині розвитку освіти, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, положеннях «Про державний вищий навчальний заклад освіти», «Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах», «Про організацію виробничої і педагогічної практики», освітньо-професійної програми підготовки фахівця з вищою освітою за напрямом підготовки «Фізичне виховання», а також основних програмних документах галузі фізичного виховання: Законі України «Про фізичну культуру і спорт», Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту, Указах Президента України «Про державну підтримку розвитку фізичної культури і спорту в Україні» та «Про

додаткові заходи щодо державної підтримки розвитку фізичної культури і спорту в Україні», Цільовій комплексній програмі «Фізичне виховання – здоров'я нації» [27].

Формування особистості майбутнього вчителя в ході професійної підготовки представлено в роботах І. Ісаєва, В. Кременя, Н. Кузьміної, О. Пехоти, С. Сисоєвої, В. Сластьоніна, Є. Шиянова, О. Щербакова, О. Шестопалука та ін. Різні аспекти проблеми педагогічної майстерності вчителя висвітлені у працях Ю. Азарова, А. Астахова, Ф. Гоноболіна та ін. Проблему професійного становлення фахівців фізичного виховання і спорту досліджували М. Віленський, О. Конєєва, М. Прохорова, Л. Сущенко та ін. Розвиток фахівця цього профілю визначається, з одного боку, елементами структури особистості, з іншого – знаннями, вміннями, навичками, необхідними для творчого вирішення педагогічних завдань фізичного виховання молоді.

Вивчення практики навчання вчителів фізичної культури виявило низку проблем в їхній підготовці, зумовлених суперечностями між:

- об'єктивними потребами суспільства, прагненням майбутнього вчителя досягти належного рівня педагогічної майстерності та недостатньо ефективною організацією професійної підготовки вчителів фізичної культури;

- сучасними вимогами освітньої галузі до рівня компетентності вчителів фізичної культури і низьким рівнем застосування новітніх педагогічних технологій на етапі їхньої професійної підготовки у ЗВО;

- потребою формування педагогічної майстерності відповідно до сучасної парадигми освіти і концепцій педагогічної освіти та недосконалим навчально-методичним забезпеченням процесу вивчення педагогічних дисциплін у ЗВО галузі ФКіС.

Необхідність вирішення цих суперечностей потребує переосмислення цільових настанов професійної підготовки студентів відповідно до сучасних уявлень про професійну діяльність учителів фізкультури та їхніх соціальних функцій. Таким чином актуальність дослідження спричинена:

- невідповідністю змісту, форм і методів підготовки вчителів фізичної культури до вимог сьогодення щодо формування активної особистості, здатної забезпечувати ефективне функціонування національної системи фізичного виховання;

- об'єктивною потребою оптимізації навчально-виховного процесу у ЗВО галузі ФКіС, упровадження сучасних методик і технологій навчання в підготовку фахівців;

- необхідністю теоретико-методологічного та методичного обґрунтування процесу інтенсифікації вивчення психолого-педагогічних дисциплін з метою формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка бакалаврів фізичного виховання і спорту, вчителів фізичної культури у ЗВО галузі ФКіС.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної підготовки.

Мета дослідження полягає у визначенні, обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічних умов формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури в процесі професійної підготовки.

Завдання дослідження:

1. Визначити концептуальні засади, зміст і структуру поняття «педагогічна майстерність» в теорії і практиці педагогічної освіти.
2. Розкрити особливості формування педагогічної майстерності вчителів фізичної культури.
3. Обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури.
4. Розробити й апробувати модель формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури.
5. Розробити та визначити ефективність методики формування педагогічної майстерності студентів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін у ЗВО галузі ФКіС.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що розроблено й упроваджено: методику формування педагогічної майстерності студентів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін у ЗВО; методичні рекомендації щодо впровадження інноваційних технологій у підготовку студентів спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура). Результати дослідження можуть бути використані для розроблення навчально-методичного забезпечення, вдосконалення нормативної документації ЗВО. Навчально-методичні матеріали можуть застосовуватися при викладанні педагогічних дисциплін у ЗВО, а також для діагностики рівнів педагогічної майстерності на різних етапах професійної підготовки здобувачів вищої освіти, атестації фахівців фізичного виховання і спорту.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дипломної роботи магістра обговорювались на звітній науковій конференції студентів, магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський 05-06 жовтня 2021 року).

Публікації. Результати дослідження за темою кваліфікаційної (дипломної) роботи магістра висвітлені в одній науковій публікації.

Структура та обсяг дипломної роботи магістра. Роботу викладено на 85 сторінках, з яких 78 основного тексту, вона містить 9 рисунків та 4 таблиці. Дипломна робота складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків, практичних рекомендацій та зі списку 81 використаного літературного джерела.

ВИСНОВКИ

1. Сучасна педагогічна наука характеризується пошуком інновацій, спрямованих на формування і розвиток цілісної, творчої, вільної особистості, здатної до соціалізації, адаптації й самореалізації в суспільстві. Підготовку вчителя нині розглядають як процес становлення його особистості, розвитку загальної та професійно-педагогічної культури і формування основ педагогічної майстерності, що гарантує випускнику якість виконання майбутньої професійної діяльності. Педагогічна майстерність – це вищий рівень педагогічної діяльності, що виявляється у творчості вчителя, постійному вдосконаленні мистецтва навчання, виховання й розвитку учнів. Структура педагогічної майстерності включає особистісні (педагогічний потенціал, ключові та професійні компетенції, особистісну зрілість, загальну педагогічну культуру, індивідуальний стиль, особистісну професійну позицію, самоактуалізацію педагога) та діяльнісні (педагогічні знання, вміння, навички, професійну компетентність, педагогічний досвід, педагогічне мислення, педагогічну техніку, морально-етичну діяльність, інноваторство та творчість) компоненти. Ці складові взаємодоповнюються на всіх рівнях підготовки педагога.

Своєрідність структурних компонентів педагогічної майстерності, зокрема професійних умінь та якостей майбутніх учителів фізичної культури, потребує застосування системного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, аксіологічного, антропологічного та культурологічного підходів.

2. Цілеспрямоване формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури є ефективним, якщо зміст їхньої професійної підготовки набуває системного характеру, спрямований на комплексне вирішення актуальних завдань професійного становлення особистості студента, розвиток та інтеграцію його педагогічного потенціалу, спортивно-професійного вдосконалення, професійно-педагогічних знань, умінь, навичок і досвіду практичної діяльності. Завдання професорсько-викладацького складу ЗВО у

контексті становлення і розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури – сформувані в них професійно важливі якості: науковий світогляд, моральну свідомість, естетичні погляди; емоційно-чуттєву, інтелектуальну та волюву активність; загальнофізичну, психофізіологічну готовність; педагогічний такт, стиль і манеру поведінки; володіння актуальними психолого-педагогічними знаннями, вміннями організовувати фізкультурно-оздоровчу роботу, заняття з фізичного виховання, брати участь у науково-дослідній роботі, творчому педагогічному пошуку; здатність до постійного самовдосконалення.

Спрямована на це оптимізація підготовки майбутніх учителів у ЗВО галузі фізичної культури і спорту потребує наукового обґрунтування змін організаційнопедагогічної структури управління навчальним процесом, його форм і методів, що мають застосовуватися у процесі реформування вищої освіти.

3. Цілісний аналіз теорії і практики педагогічної освіти у ЗВО галузі ФКіС дозволив обґрунтувати умови формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури:

- Удосконалення психолого-педагогічної підготовки студентів шляхом інтегрування всіх її компонентів забезпечує органічний зв'язок між засвоєнням теоретичних знань і формуванням на їх основі практичних умінь, використання знань під час педагогічної практики, оптимальну пропорцію психолого-педагогічної, методичної та спортивної підготовленості випускників, а також комплекс заходів щодо інтеграції знань, умінь і навичок у процесі навчання.

- Системне врахування принципів формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури полягає у проектуванні особистості вчителя та виховання його творчої індивідуальності на основі сукупності принципів, що забезпечують оптимальне поєднання традиційних та інноваційних підходів щодо формування та гармонійного розвитку професіоналізму.

- Застосування комплексу інноваційних технологій у підготовці студентів напряму «Фізичне виховання» передбачає використання технологій розвивального, проблемного, інтегративного навчання, інтерактивних,

інформаційних, навчальнодослідної роботи, самовиховання тощо, що в сукупності дозволяють досягнути вищого рівня навчання й виховання майбутніх учителів фізичної культури.

• Організація розвивального освітнього середовища ЗВО галузі ФКіС спирається на діалектичну єдність взаємопов'язаних матеріальних і соціально-духовних чинників, властивих процесу розвивального особистісно орієнтованого навчання, що потребують інновацій і непрямих методів управління освітнім процесом, забезпечують самоактуалізацію та творчу самореалізацію студентів.

4. Розроблена й апробована модель формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури забезпечує взаємодію всіх елементів освітнього середовища ЗВО галузі ФКіС; відображає методологічні та психологопедагогічні засади формування педагогічної майстерності, педагогічні цілі, завдання, пріоритети організації та здійснення цього процесу, а також його розвитку в межах навчального закладу; має риси багатофакторної структурнофункціональної моделі, яка з достатньою точністю відтворює основні властивості системи формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури у ЗВО.

Результати педагогічного експерименту показали, що запропонована на основі моделі та педагогічних умов методика формування педагогічної майстерності студентів є дидактично доцільною та ефективною. Експериментально доведено суттєве покращення якості навчання у ЗВО галузі ФКіС у результаті комплексного, інтегрованого розвитку всіх компонентів педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури. Суттєво зростає кількість студентів експериментальної групи на середньому (41,9%) і високому (32,8%) рівнях розвитку педагогічних знань і вмінь, істотно підвищується ступінь їхньої активності, творчості й оригінальності у навчанні, вміння приймати оптимальні рішення, здатність розвивати нові ідеї тощо.

Проведене дослідження, звісно, не вичерпує всіх завдань покращення якості підготовки педагогів галузі фізичного виховання і спорту. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням діагностичних програм і

методик відстеження та коригування процесу формування готовності студентів ЗВО галузі ФКіС, корекції педагогічної діяльності та напрямів розвитку майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки. Подальших досліджень потребує також алгоритмізація процесу побудови індивідуальної освітньої траєкторії студентів, майбутніх учителів фізичної культури, проблема виявлення перепон, які заважають розкриттю потенційних можливостей особистості та розвитку її професійно-педагогічних здібностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеенко Г. Некоторые воспитательно-образовательные аспекты олимпизма и пути гуманизации современного спорта. V Междунар. науч. конгр. «Олимпийский спорт и спорт для всех». Минск, 2001. С. 62.
2. Аннан К. Диалог культур и цивилизаций в оценке руководителей ООН. Диалог и партнерство цивилизаций: межконфессиональное и кросскультурное измерения. Н. Новгород: Издательский дом «Медина», 2010. С. 10-113.
3. Аристова Л. С. Формування у старшокласників естетичного ставлення до мистецтва в процесі вивчення художньої культури: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2008. 25 с.
4. Барінова І. В. Состояние и пути совершенствования олимпийского образования и воспитания учащейся молодежи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Российская государственная академия физической культуры. Москва, 1994. 26 с.
5. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. Москва: Искусство, 1986. 445 с.
6. Богданова М. А. Культурное содержание олимпизма: от античности к современности. Альманах современной науки и образования. Тамбов: Грамота, 2010, 1(32): в 2-х ч. Ч. II. С. 20-24.
7. Бубка С. Олимпийский спорт в обществе: история развития и современное состояние. Киев: Олимпийская литература, 2012. С. 238.
8. Булатова М. Олімпійській академії України – 25 років: сторінки історії та сьогодення. Наука в олимпийском спорте, 2016, 3. С.14-40.
9. Булатова М. Система олимпийского образования в Украине (1991–2006): методология и практические результаты. Современный олимпийский спорт и спорт для всех. Материалы X междунар. науч. конгр, 2006. С. 38-40.

10. Булатова М. М., Бубка С. Н. Культурное наследие Древней Греции и Олимпийские игры. Киев: Олимпийская литература, 2012. 408 с. ил.
11. Булатова М. М. XXIII зимові Олімпійські ігри. Пхьончхан 2018. Київ: 2017. 64 с.
12. Вацеба О. М., Герцик М. С., Ільків О. С., Керецман Т. М. Особливості використання засобів олімпійської освіти на уроках англійської мови у початковій школі. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. 2015;129(2). С. 110.
13. Горбань А. В., Булавинцева Ю. Н. Олимпийская детерминанта античного мировоззрения и культуры. Культура народов Причерноморья. 2012. С. 169-173.
14. Гуслистова И. И. Аксиологическое измерение олимпийского образования. XI Междунар. науч. конгр. «Современный олимпийский спорт и спорт для всех». Минск, 2007. С. 20.
15. Дивинская Е. В. Олимпийское образование будущих специалистов физической культуры и спорта на основе личностно ориентированного подхода: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Волгоградская государственная академия физической культуры. Волгоград, 2003. 29 с.
16. Ермолинская Е. А. Предметы искусства в парадигме современного образования. Педагогика искусства, 2012 (2). С. 1-10. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.arteducation.ru/AE-magazine/>
17. Єріна А. М., Захожай В. Б., Єрін Д. Л. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2004. 212 с.
18. Єрмолова В. М. Олімпійська освіта: теорія і практика: навч. пос. Київ, 2011. 335 с.
19. Єрмолова В. М. Теоретико-практичні засади інтеграції олімпійської освіти в навчально-виховний процес школярів: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання та спорту: 24.00.01. Національний університет фізичного виховання та спорту України. Київ, 2010. 27 с.

20. Закович М. М. Українська та зарубіжна культура: навч. посіб. Київ: т-во «Знання», 2000. 622 с.
21. Зеленська Н. О. Естетична й художня культура – найважливіші складові формування творчої особистості. Вісник Житомирського державного університету, 2014 (2). С. 74.
22. Ионушкина Н. Ю. Спорт: гармония, эстетика, красота. Вестник МГОУ. Серия: Философские науки, 2010. С. 67-72.
23. Исаев А. А. Олимпийская педагогика – система, процесс и метод воспитания (модельные характеристики): к концепции системообразующего этапа Всемир. студен. игр под патронажем МОК. Спорт для всех, 1998 С. 35-38.
24. Іванова О. І. Виховні можливості художньої культури та мистецтва у духовному розвитку особистості студентів. Духовність особистості: методологія, теорія і практика, 2011. С. 44-53.
25. Клепко С. Ф. Інтегративна освіта і поліморфізм знання. Київ-Полтава-Харків: ПОПОПП, 1998. 360 с .
26. Кобринский М. Е., Кокашинский А. А. Олимпийское образование в Республике Беларусь. Мир спорта, 2003. С. 36-41.
27. Козина Ж. Л. Интеграция спорта, науки и искусства как реализация идей олимпизма. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка, 2017 (147). С. 128-140. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://visnyk.chnpu.edu.ua/>
28. Козина Ж. Л., Ермаков С. С., Козин А. В., Козин С. В., Костырко А. А. Спорт и искусство как единое проявление психофизических возможностей человека. Здоровье, спорт, и реабилитация, 2016. С. 52-59. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://sportsscience.org/index.php/health/article/view/460>
29. Комплексна програма художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.yur-info.org.ua/index.php? lang_id=1&menu_id=1182& article_id=165701#
30. Кроль І. М. Потенціал культурної спадщини олімпійського руху в

системі гуманітарної освіти школярів. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), 2018 (96). С. 48-51.

31. Кубертен П. Олимпийские мемуары. Киев: Олимп. л-ра, 1997. 179 с.
32. Куликова Л. М. Олимпийское образование школьников в период педагогической практики. Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. 2003 (4). С. 15-16.
33. Кулинкович Е. Организация и содержание олимпийского образования в Республике Беларусь. V Междунар. науч. конгр. «Олимпийский спорт и спорт для всех». Минск, 2001. С. 87.
34. Лекарска Н. Культура спортсменов и общество. Актуальные проблемы международного олимпийского движения. София, 1980. С. 290-302.
35. Лоу Б. Красота спорта. Междисциплинарное исследование. Перевод с англ. Моничева И. Л. Москва: Радуга, 1984. 256 с.
36. Лубышева Л. И. Интеграция спортивного и олимпийского воспитания в образовательном пространстве школы. Наука в олимп. спорте, 2007 (2). С. 36-40.
37. Манетти Дж. О достоинстве и превосходстве человека. АНО «Издательство «Политическая энциклопедия», 2014. 173 с.
38. Манолаки В., Будевич А. Олимпийское движение в контексте воспитательных ценностей. Наука в олимп. Спорте, 2007 (2) С. 22-25.
39. Матвеев С., Радченко Л., Щербашин Я. Олимпийское образование от Древней Греции до современности. Наука в олимп. спорте, 2007 (2) С. 46-52.
40. Олимпийская повестка 2020. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://coa.sportedu.ru/content/istoriya>
41. Олимпийская хартия. Міжнародний олімпійський комітет. В дії з 15 вересня 2017. 57 с. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://nocukr.org/about/officialdocuments/olympic-charter/>
42. Петлеванный Г. Необходимость олимпийского образования школьников, его различных форм, средств и методов. II Междунар. форум

«Молодежь–Наука–Олимпизм». Москва: Советский спорт, 2002. С. 163.

43. Платонов В. Н., Булатова М. М., Бубка С. Н. и др. Олимпийский спорт: в 2 т. Киев: Олимпийская литература, 2009 (1). 736 с.

44. Платонова В. Н. Энциклопедия олимпийского спорта. Киев: Олимпийская литература, 2004. Т. 3. 632 с.

45. Понятие культуры, художественной культуры, искусства
Электронный ресурс. Режим доступа: www.tutoronline.ru

46. Пуйшиене Э. Принципы интегрирующей программы олимпийского образования детей и молодежи Литвы. *Wychowanie fizyczne i sport*. 2002; Т. XLVI; Supl. Nr1; Cz. 21-2.

47. Пуйшиене Э. Структурные особенности общей программы олимпийского образования детей и молодежи Литвы. В: Практика олимпийского образования. Материалы II междунар. форума «Молодежь–Наука–Олимпизм». Москва: Советский спорт, 2002. С. 113.

48. Рубцов В. В., Поливанова К. Н. Образовательная среда школы как фактор психического развития учащихся. Москва: ПИРАО, 2007. С. 34-38.

49. Рыжкова С. Ф. Искусство как средство воспитания личности подростка. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 2011 (43). С.128-135.

50. Самаранч Х. А. Спорт, культура и искусство [Sport, Culture and The Arts] Москва, 1997 (1). С. 9-11.

51. Сергеев В. Н. Гуманистическая направленность реализации олимпийского образования: автореф. дис. на соискание учен. степени кандидата наук по физ. воспитанию и спорту: 24.00.01. Российская государственная академия физической культуры. Москва, 2000. 20 с.

52. Содержание и понятие «Художественной Культуры». Электронный ресурс. Режим доступа: <http://worlds-culture.ru/index.php?action=full&id=49>

53. Солодовникова Е. Спорт и искусство. Спортивная энциклопедия систем жизнеобеспечения. Магистр-пресс. ЮНЕСКО, 2011. 1000 с.

54. Столбов В. В. Эволюция олимпийских идей от Пьера де Кубертена

до Хуана Антонио Самаранча. Олимпийское движение и социальные процессы. Материалы V Всерос. науч.-практ. конф., посвященной 100-летию Международного олимпийского комитета. Москва, 1996. С. 22-28.

55. Столяров В. И., Баринов С. Ю., Орешкин М. М. Современный спорт и олимпийское движение в системе международных отношений: учеб. пособие. Москва: Анкил, 2009. 256 с.

56. Столяров В. И. Теоретическая концепция спортивно-гуманистического воспитания детей и молодежи. Гуманистическая теория и практика спорта. 3-й вып. Москва: Сургут, 2000. С. 21-79.

57. Суник А. Б. О генезисе неоолимпизма и современном олимпийском движении. Теория и практика физ. культуры, 1994 (8). С.14.

58. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.

59. Утишева Е. В. Физкультурное образование: социально-педагогические и социологические аспекты: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Российская государственная академия физической культуры. Москва, 1999. 35 с.

60. Хребто Т. С. Технологія інтеграції змісту історії України та образотворчого мистецтва в середній школі. Науковий огляд. 2016 (27). С. 1-9.

62. Чмиленко Ф. О. Посібник до вивчення дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень». Донецьк: РВВ ДНУ, 2014. 48 с.

63. Щербань П. М. Прикладна педагогіка: навч.-метод. посіб. Ктїв: Вища школа, 2002. 215 с.

64. Щербашин Я. С. Олімпійська освіта в системі формування гуманістичних цінностей школярів: дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.01. Нац. ун-т фіз. виховання і спорту України. Київ, 2014. 200 с.

65. Ямщиков Ю. Н. Спорт как социально-культурное явление. Москва, 2010. 141 с.

66. Aggression. Violence-Aesthetics and Elite Athletes – Sport and Politics. Scientific Program Abstracts. Olympic Scientific Congress. 19–26 july, University of Oregon, Eugene, Oregon. 1984. 66 p.

67. Coubertin P. *Pedagogie sportive. Nouvelle.* Lausanne: Bureau international de Pedagogie sportive, 1919. p. 128.
69. From 1912 to 1948, Art Competitions Were Part of the Olympics. [Electronic resource]. Access mode: <http://mentalfloss.com/article/31269/1912-1948-art-competitions-were-part-olympics>.
70. Grupe O. *Olympismus und olympische Erziehung: Abschied von einer groben idée? Oympischer Sport – Rückblick und Perspektiven*, 1997. Schorndorf. Hofmann. P. 223-243.
71. [http://www/oldgreece/htm](http://www.oldgreece/htm).
72. <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934>
73. McAloon J. *Cultural Legacy: The Olympic Games as “World Cultural Property”*. *The Legacy of the Olympic Games 1984–2000*. eds.: M. de Moragas, C. Kennett, N. Puig. Lausanne. 2003.
74. Müller N. *Die Olympische Idee Pierre de Coubertin und Carl Diem in ihrer Auswirkung auf die IOA [Doctoral Diss]*. Graz; 1975.
75. Naul R. *Olympische Erziehung*. Aachen: Meyer&Meyer. 2007. p 88-93.
76. Paleologos C. *Heracles (Hercules), the Ideal Olympic Personality*. IOA. *Report of the 22nd Session*. Lausanne; 1985. P. 67.
77. Samaranch JA. *Sport, Culture and The Arts // Olympic message*, N26, april 1990, P. 7-13.
78. Strong Clinton. *Marketing Olympism in the scools*. *Report of the International Sestions for Educationists 1973–1977–1979, Ancient Olympia*. HOC, Athens, 1980. P. 378-381.